

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Wymiana krajowa i zagraniczna w Bibliotece Uniwersytetu Śląskiego w latach 2008-2016 – nowe doświadczenia

Author: Romana Nowak, Sylwia Szabucka

Citation style: Nowak Romana, Szabucka Sylwia. (2018). Wymiana krajowa i zagraniczna w Bibliotece Uniwersytetu Śląskiego w latach 2008-2016 – nowe doświadczenia. W: M. Kycler, D. Pawelec, B. Warzachowska (red.), „Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego w pięćdziesięciolecie istnienia” (S. 71-92). Katowice : Oficyna Wydawnicza Waław Walasek.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Wymiana krajowa i zagraniczna w Bibliotece Uniwersytetu Śląskiego w latach 2008–2016 – nowe doświadczenia

Cele, zasady i uwarunkowania prowadzenia wymiany wydawnictw

Jednym z głównych zadań bibliotek różnych typów jest gromadzenie i uzupełnianie zbiorów, które łączy w sobie zarówno planowe i systematyczne pozyskiwanie nowych dokumentów jak i uzupełnianie luk w zbiorach poprzez scalanie wydawnictw, zakupy antykwaryczne i wymianę wydawnictw z innymi bibliotekami¹. Działalność związaną z krajową i międzynarodową wymianą publikacji Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego (BUŚ) prowadzi od początku swego istnienia. Jest to cenny sposób pozyskiwania publikacji do zbiorów księżnicy. Wcześniejsze doświadczenia w zakresie wymiany zagranicznej omówiono w tekstach A. Jaszczyk oraz R. Śmieszkołowej². Celem tego artykułu jest analiza zmian, które zachodziły w organizacji wymiany wydawnictw w BUŚ w latach 2008–2016 oraz opis stanu obecnego jako ich konsekwencji.

Początkowo zasady przekazywania materiałów pomiędzy ośrodkami naukowymi regulowano poprzez umowy i przepisy międzynarodowe. Do czasu wejścia w życie *Ustawy o bibliotekach z dnia 27 czerwca 1997 r.*³, wytyczne prowadzenia wymiany zawarte były w *Zarządzeniu Ministra Kultury i Sztuki z dnia 15 lutego 1973 r. w sprawie zasad wymiany, nieodpłatnego przekazywania*

---

¹ W. TYRAS: *Gromadzenie i uzupełnianie zbiorów*. W: *Bibliotekarstwo*. Wyd. 2. uzup. i rozsz. Red. Z. ŻMI-GRODZKI. Warszawa 1998, s. 54–59.

² A. JASZCZYK: *Międzynarodowa wymiana wydawnictw – rozwiązania organizacyjne w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Śląskiego*. „Z Problemów Organizacji Pracy Bibliotecznej” t. 2, 1983, s. 36; R. ŚMIESZKOŁOVA: *Zagraniczna wymiana wydawnictw w Bibliotece Uniwersytetu Śląskiego (rozwój, organizacja oraz warsztat pracy)*. W: *Biblioteka otwarta. Wczoraj i jutro Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego*. Red. M. KYCLER, D. PAWELEC. Katowice 2008, s. 195–207.

³ *Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach*. Dz.U. 1997, nr 85, poz. 539 z późn. zm.

*i sprzedaży materiałów bibliotecznych*⁴. Do tej pory w miejsce uchylonego zarządzenia nie zaproponowano aktu prawnego, który mógłby go zastąpić⁵. Obecnie wymiana wydawnictw opiera się na zasadzie dobrowolności, a jej reguły ustalane są obustronnymi umowami pomiędzy ośrodkami naukowymi⁶. Zgodnie z kryteriami ujętymi w ramach polityki gromadzenia zbiorów Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego, działania związane z wymianą w BUŚ przyjęły formę instytucjonalnej współpracy opierającej się na umowach formalnych zawartych pomiędzy stronami. Porozumienia zawarte w umowach pomiędzy BUŚ a kooperantami określają zarówno przedmiot, jak również zasady współpracy w zakresie wymiany wydawnictw.

Ważnym czynnikiem definiującym zasadność współpracy w zakresie wymiany pomiędzy BUŚ a instytucjami naukowymi w Polsce i na świecie jest możliwość pozyskiwania trudno dostępnej literatury naukowej, np. ukazującej się w bardzo małych nakładach, wydawnictw okazjonalnych, rzadkich, materiałów konferencyjnych, prac doktorskich lub też publikacji, których koszt pozyskania znacznie przewyższa budżet przeznaczony na gromadzenie wydawnictw naukowych. Można przyjąć regułę: tytuł za tytuł, strona za stroną lub też porównanie cen przekazywanych dokumentów. Zazwyczaj instytucje wymieniają publikacje zwarte oraz czasopisma w formie tradycyjnej lub elektronicznej. Konfiguracja wymiany jest zmienna, co oznacza, że w zamian za czasopismo można przysłać wydawnictwa zwarte lub odwrotnie, ale niekoniecznie w identycznej proporcji. Kooperanci konsultują szczegóły wymiany na początku współpracy, bądź modyfikują je w razie konieczności w trakcie jej trwania.

Główny cel kooperacji podejmowanej w ramach wymiany wydawnictw koncentruje się na takim doborze partnerów do współpracy, aby wymiana dawała jednocześnie wymierne korzyści obydwu stronom. Ten sposób działania umożliwia zachowanie równowagi w wymianie publikacji. W praktyce oznacza to zapobieganie wyraźnym dysproporcjom pomiędzy wysyłanymi a otrzymywanymi materiałami.

W BUŚ umowy zawierane z instytucjami zagranicznymi obejmują praktycznie wszystkie państwa Europy (Austria, Białoruś, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Estonia, Finlandia, Francja, Litwa, Macedonia, Mołdawia, Niemcy, Rosja, Rumunia, Serbia, Słowacja, Słowenia, Szwajcaria, Ukraina, Węgry, Wielka Brytania, Włochy), poza tym Stany Zjednoczone, pań-

---

⁴ Wydane na podstawie art. 16, ust. 1, pkt. 2 *Ustawy z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach*. Aktualnie nie obowiązują.

⁵ Zob. też: L. BILIŃSKI: *Czy potrzebne są regulacje prawne w sprawie wymiany materiałów bibliotecznych?* „Bibliotekarz” 2003, nr 7–8, s. 46.

⁶ G. TETELA: *Polityka gromadzenia i selekcja zbiorów*. W: *Bibliotekarstwo*. Pod red. A. TOKARSKIEJ. Warszawa 2013, s. 135.

stwa Ameryki Południowej (Brazylia, Argentyna) i Azji (Chiny, Indie, Japonia, Tajwan). Biblioteka UŚ prowadzi współpracę w zakresie wymiany z różnymi ośrodkami naukowymi i kulturalnymi. Zarówno w wymianie zagranicznej, jak i krajowej przeważają biblioteki uniwersyteckie, biblioteki uniwersyteckie wydziałowe, biblioteki narodowe, biblioteki przy akademiach naukowych, muzeach, instytutach badawczych. Tabela 1 podsumowuje w podziale na wymianę krajową i zagraniczną liczbę i rodzaj kooperantów biorących udział w wymianie wydawnictw z BUŚ.

Tabela 1. Przekrój kooperantów w wymianie krajowej i zagranicznej w BUŚ – stan na grudzień 2016

Rodzaj instytucji	Wymiana zagraniczna	Wymiana krajowa
Biblioteki narodowe	12	0
Biblioteki wyższych uczelni	57	32
Biblioteki przy muzeach, archiwach	7	5
Biblioteki akademii nauk, sztuk pięknych	11	9
Towarzystwa naukowe, stowarzyszenia kulturalne	6	1
Biblioteki instytutów badawczych	6	7
Inne instytucje	2	6
Razem	101	60

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentacji Departamentu Gromadzenia, Opracowania i Uzupełniania Zbiorów.

Organizacja i warsztat pracy

W Bibliotece Uniwersytetu Śląskiego istnieje podział wymiany na krajową i zagraniczną; każda z form gromadzenia prowadzona jest przez inną osobę. W ciągu minionych lat wymianą zajmowało się kilka osób: Anna Jaszczyk, Krystyna Pojda-Brózda, Halina Nisztuk, Bogumiła Waszczuk, Romana Nowak, Monika Sarnecka, Iwona Blicharska, Sylwia Szabucka. Zasady, warsztat pracy oraz dokumentacja wymiany krajowej i zagranicznej są bardzo podobne. Oprócz zagadnień związanych z wymianą, pracownicy zajmują się również krajowymi i zagranicznymi darami (podział analogiczny do wymiany).

W przypadku wymiany krajowej kontakt telefoniczny czy elektroniczny z kooperantem jest znacznie ułatwiony ze względu na brak bariery językowej oraz lepszy dostęp do informacji na temat otrzymywanych książek i czasopism (cena, opis bibliograficzny). Wymianę krajową z przyczyn oczywistych omijają również problemy związane z urzędem celnym, a koszty poniesione przy

wysyłce wydawnictw na terenie kraju są niższe. Dzięki wymianie krajowej BUŚ do biblioteki napływa wiele pozycji w ciągu roku, toteż wymaga ona dużego nakładu pracy.

Do kontaktu z zagranicznymi kooperantami służy przede wszystkim poczta elektroniczna. Głównym językiem komunikacyjnym jest język angielski, chociaż niewątpliwie bardzo przydatna okazuje się również znajomość innych języków, np. niemieckiego czy języków słowiańskich. Warto zaznaczyć, że w przypadku wymiany zagranicznej posługiwanie się więcej niż jednym językiem jest także bardzo pomocne podczas wyboru wydawnictw będących przedmiotem wymiany.

Komputeryzacja BUŚ oraz Internet bardzo usprawniły kontakt z kontrahentami krajowymi i zagranicznymi, a poczta elektroniczna stała się najskuteczniejszym narzędziem komunikacji. Kiedyś korespondencja przesyłana była wyłącznie tradycyjnie, co znacznie wydłużało proces wysyłania ofert publikacji do wymiany, zamawiania wybranych pozycji oraz potwierdzenia ich otrzymania. Dzisiaj cała dokumentacja (oferty, zamówienia, potwierdzenia, monity itp.) jest wysyłana jako załącznik pocztą elektroniczną, najczęściej w formie dokumentu Word, Excel, PDF; dzięki tym usprawnieniom cały proces wymiany stał się dużo łatwiejszy i szybszy. W trakcie wieloletniej współpracy z instytucjami wypracowano szereg nowych metod prowadzenia wymiany pomiędzy jednostkami, a wśród nich:

- zamówienia składane ze stron internetowych instytucji, które przygotowują je specjalnie w tym celu⁷,
- pliki tekstowe przesyłane drogą elektroniczną z tytułami książek przeznaczonych do wymiany (na podstawie tego materiału tworzy się listy dokumentów będących przedmiotem wymiany),
- określenie drogą elektroniczną zakresu bądź dziedziny publikacji, którymi zainteresowany jest dany kooperant,
- prośba o przesłanie konkretnych dokumentów przy pomocy poczty elektronicznej.

---

⁷ Przykładem tego rodzaju współpracy jest długoletni partner BUŚ w wymianie zagranicznej – Biblioteka Kongresu w Waszyngtonie (dalej: BK), która ma bardzo dobrze działający system służący do wymiany zagranicznej. Wystarczy zalogować się na stronie Biblioteki Kongresu, aby sprawdzić liczbę oraz tytuły książek przeznaczonych do wymiany. BK określa limit zamówienia według liczby otrzymanych od partnera publikacji. System działa jak księgarnia internetowa, gdzie do koszyka wkłada się interesujące pozycje, a po zakończeniu wyboru odpowiednich publikacji, automatycznie wysyła się z systemu zamówienie. Trzeba podkreślić, że wymiana z BK jest dla BUŚ bardzo owocna i korzystna, gdyż instytucja ta proponuje kooperantom publikacje praktycznie ze wszystkich dziedzin nauki. Dodatkowe znaczenie ma również fakt, że oferowane książki są nowe i w większości wydawane przez prestiżowe wydawnictwa naukowe. Liczba publikacji, które zamówić może BUŚ jest dosyć wysoka, ponieważ BK jest zainteresowana całą produkcją Wydawnictwa UŚ. Niewykorzystane limity przechodzą na następny rok. Z Biblioteki Kongresu w Waszyngtonie w latach 2008–2016 do zbiorów BUŚ zostało włączonych 1 524 pozycji o łącznej wartości 284 214,50 zł.

Szybki rozwój komputeryzacji znacząco wpłynął także na sposób ewidencjonowania danych związanych z wymianą wydawnictw. Rejestracja kontrahentów współpracujących w zakresie wymiany z Biblioteką Uniwersytetu Śląskiego oraz publikacji wpływających i wysyłanych odbywa się według ściśle określonych zasad. Dzięki gromadzeniu dokumentacji związanej z wymianą publikacji można z łatwością prześledzić historię współpracy z poszczególnymi partnerami. Do niedawna prowadzono tradycyjne archiwum dokumentacji wymiany. Jednak stale poszerzająca się liczba instytucji współpracujących sprawiła, że pełna kontrola i analiza poszczególnych jednostek biorących udział w wymianie stała się niezwykle czasochłonna. Konieczne wydawało się wyposażenie pracowników zajmujących się wymianą w odpowiednie narzędzia pracy ułatwiające realizację zadań z tym związanych.

W roku 2009 dzięki zaangażowaniu pracowników wymiany krajowej i zagranicznej oraz pracowników działu informatycznego powstał pierwszy program o nazwie cLib służący do obsługi wymiany oraz darów. Narzędzie to okazało się bardzo użyteczne i obejmowało prawie wszystkie funkcjonalności potrzebne do prowadzenia wymiany. Docelowo program miał być rozwijany, a jego atrybuty poszerzane. Niestety prace nad programem zostały przerwane, a jego funkcje nie były w pełni wykorzystywane. Wówczas podjęto decyzję o utworzeniu osobnego modułu do wymiany publikacji w oparciu o zintegrowany system PROLIB będący oprogramowaniem dla całej biblioteki⁸. Na podstawie doświadczeń zdobytych podczas prac nad programem cLib rozpoczęto proces budowy nowego modułu o nazwie WiD (Wymiana i Dary). Prace odbywały się podczas spotkań pracowników firmy Sygnity Business Solutions S.A.⁹ (dawny Max Elektronik) z pracownikami BUŚ w celu przedstawienia oczekiwań, propozycji i pomysłów. Kontakt jest stale podtrzymywany i służy dopracowaniu niektórych funkcji programu. Można uznać, że WiD jest już dopuszczony do użytku i obsługuje główne zadania związane z wymianą, jednak ciągle jest w fazie testowania. Główny nadzór ze strony Biblioteki UŚ prowadzi mgr Anna Śpiechowicz, kierownik Departamentu Gromadzenia, Uzupełniania i Opracowania Zbiorów. Testowanie modułu WiD rozpoczęto w roku 2015, kiedy wymiana i dary były jeszcze rejestrowane w systemie cLib, natomiast od stycznia 2016 roku zaczęto w bieżącej pracy korzystać z nowego narzędzia.

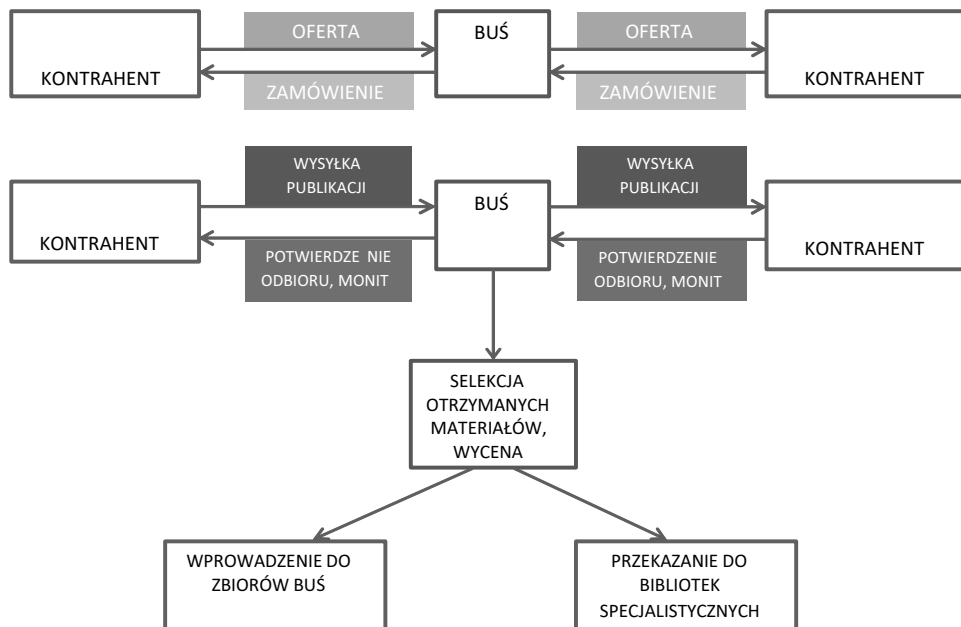
Program WiD jest integralną częścią systemu PROLIB. Umożliwia rejestrowanie wpływu materiałów, które BUŚ otrzymała w ramach wymiany lub darów oraz rejestrowanie dokumentów

---

⁸ Więcej nt. implementacji systemu PROLIB w Bibliotece Uniwersytetu Śląskiego: A. MAJCHEREK: *Rozwój systemu bibliotecznego PROLIB w bibliotekach Uniwersytetu Śląskiego*. W: *Biblioteka otwarta. Wczoraj i jutro Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego*. Red. M. KYCLER, D. PAWELEC. Katowice 2008, s. 49–58.

⁹ Grupa Sygnity – Sygnity Business Solution. <http://sygnitybs.pl/> [dostęp: 4.05.2017].

wysłanych w zamian. W przyszłości ma obsługiwać wszystkie czynności podejmowane w trakcie wymiany. Proces ten obrazuje schemat wymiany (zob. ilustr. 1).

Ilustr. 1. Schemat wymiany

Źródło: Opracowanie własne.

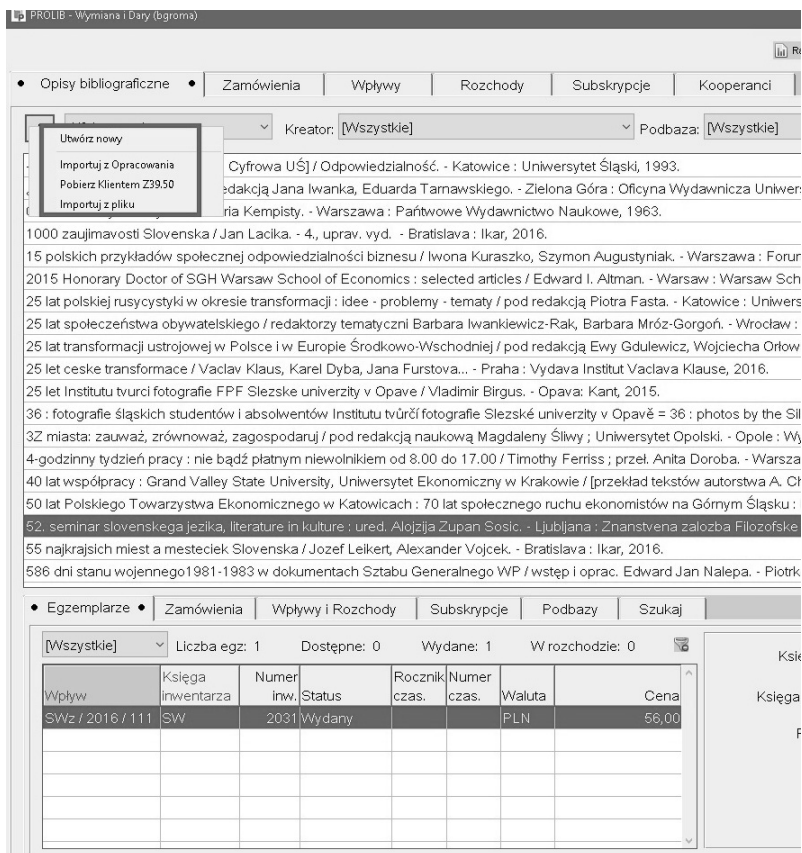
Budowa i funkcje modułu WiD

WiD jest graficznie rozwiązany jako system zakładek. Interfejs użytkownika jest przyjazny i intuicyjny. Dzięki temu z łatwością można śledzić i przemieszczać się pomiędzy danymi widocznymi w oknie z opisami bibliograficznymi oraz w zakładkach zawierających zamówienia, wpływy, rozchody, subskrypcje i dane o kooperantach.

Opisy bibliograficzne

W zakładce *Opisy bibliograficzne* rejestrowane są wszystkie dokumenty będące przedmiotem prowadzonej wymiany krajowej i zagranicznej. Nowe opisy można wprowadzać poprzez przycisk + (ilustr. 2). Otwiera się wówczas menu umożliwiające:

- ręczne wprowadzenie nowego opisu poprzez wypełnienie odpowiednich pól formatki marc,
- wykorzystanie istniejącego opisu poprzez skopiowanie go z modułu opracowania (możliwość importu opisów z modułu Opracowania jest istotnym udogodnieniem; dzięki temu, że moduł WiD jest powiązany z modułem Opracowania nie ma konieczności ponownego wprowadzania opisów bibliograficznych do bazy opisów WiD).

Ilustr. 2. Dodawanie nowego opisu w module WiD

Źródło: Ekran modułu WiD.

Przy zaznaczeniu konkretnego opisu, u dołu okna pojawiają się kolejne zakładki: *Egzemplarz*, *Zamówienia*, *Wpływy i rozchody*, *Subskrypcje*, *Podbazy*, *Szukaj*, które świadczą o powiązaniach wybranego opisu bibliograficznego:

- *Egzemplarze* – oznaczają liczbę wygenerowanych egzemplarzy podpiętych do danego opisu bibliograficznego oraz ich status (dostępne, wydane, w rozchodzie),
- *Zamówienia* – wyświetlają się zamówienia powiązane z podświetlonym opisem bibliograficznym,
- *Wpływy i rozchody* – wyświetlają się powiązane z danym opisem wpływy i rozchody (ilustr. 3),
- *Subskrypcje* – wyświetlają się subskrypcje założone do podświetlonego opisu bibliograficznego. Subskrypcje dotyczą tylko wydawnictw ciągłych,

PROLIB - Wymiana i Dary (Bgroma)

Opisy bibliograficzne • Zamówienia • **Wpływy i Rozchody** • Subskrypcje • Podbazy • Szukaj

+ Alfabetycznie Kreator: [Wszystkie] Podbaza: [Wszystkie]

Skuteczność niekomercyjnych instytucji otoczenia biznesu we wspieraniu innowacji marketingowych małych i średnich przedsiębiorstw / Slave portraiture in the Atlantic world / edited by Agnes Lugo-Ortiz, Angela Rosenthal. - Cambridge ; New York : Cambridge University Press, 2015. - 240 s. - (Slavic Studies). - ISBN 978-0-521-87521-0. - Prah : Univerzita Karlova, 1959-.

Slavica Slovaca/ Slavistický Ústav Jana Stanislava SAV Bratislava. - Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1966-.

Slavica Bratislavensis / Uniwersytet Wrocławski. - Wrocław : Zakł. Nauk. Im. Ossolińskich. - Wydaw., 1966-.

Slezský Sborník - čtvrtletník pro vědy o společnosti / Slezský ústav SZM v Opavě. - Opava : Slezský ústav SZM, 1936-.

Slovakia : A European Story / Miroslav Londak, Slavomir Michalek, Peter Weiss. - Bratislava : Veda, 2016.

Sloveni a Slovensko / Cyrila A. Hromnik. - Martin : Matica slovenska, 2013.

Slovenska mitologija / Luj Leze. - Skopje : Centar za duhovno i kulturno nasledstvo, 2015.

Slovenske socharstvo 1945-2015 : Socha a objekt / Katarina Bajcurova. - Bratislava : Slovart, 2017.

Slovenský stat 1939-1945 : predstavy a realita / Martina Flámová, Jan Hlavinka. - Bratislava : Historický Ústav SAV, 2014.

Slovník in slovar : aktualni jazykovni opis. 1. del / ured. Mojca Smolej. - Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2016.

Slovník in slovar : aktualni jazykovni opis. 2. del / ured. Mojca Smolej. - Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2016.

Slovník české frazeologie a idiomatiky. 5. Onomaziologický slovník / František Cermak. - Praha : Leda, 2016.

Słowacja północna / - Gliwice : Helion, 2015.

Słowacja znana i nieznaną : szkice z dziejów literatury słowackiej / Zdzisław Niedziela. - Kraków : Międzynarodowe Centrum Studiów Literackich, 2015.

Słownictwo mentalne w historii polszczyzny : studium słowotwórczo-leksykalne / Kinga Wąsińska. - Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2015.

Słownictwo z zakresu kultury materialnej w gwarze Jańsk w powiecie krośnieńskim / Robert Ślabczyński. - Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2015.

Słownik biograficzny twórców oświaty i kultury XIX i XX wieku Polski Południowo-Wschodniej : suplement / pod redakcją Krzysztofa...

Egzemplarze • Zamówienia • **Wpływy i Rozchody** • Subskrypcje • Podbazy • Szukaj

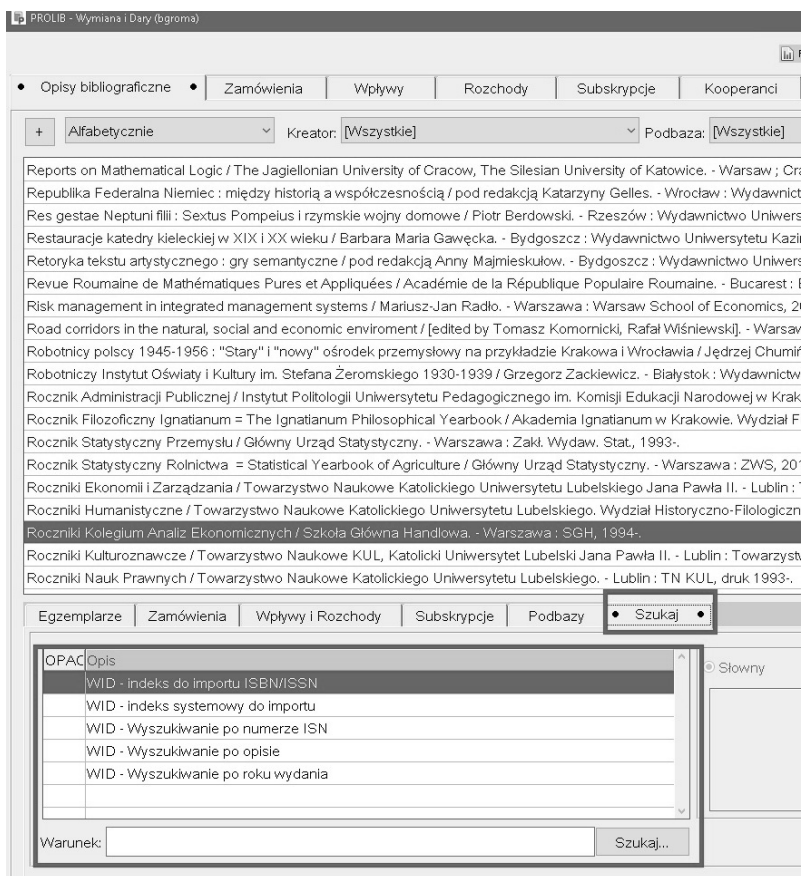
Tylko aktywne Zakres: [Wszystkie]

Wpływ/Rozchód	L.p.	S	Typ	Data utworzenia	Ilość	Cena	Wartość	Waluta	Kooperant
SRz / 2016 / 275	1	Z	S	22/09/2016	1	12,00	12,00	PLN	CINIBA, Departament Gromadzenia, U...
SWz / 2016 / 120	1	Z	S	22/09/2016	1	12,00	12,00	PLN	6. - Knižovna Slezkeho zemskeho mu...

Ilustr. 3. Wpływy i rozchody

Źródło: Ekran modułu WiD.

- *Podbazy* – wyświetlają się podbazy powiązane z danym opisem, o ile zostały jakieś stworzone,
- Zakładka *Szukaj* nie pokazuje żadnych powiązań, ale służy do wyszukiwania odpowiedniego opisu bibliograficznego według takich parametrów jak: ISSN, ISBN, opis, rok wydania (ilustr. 4).

Ilustr. 4. Przeszukiwanie opisów bibliograficznych

Źródło: Ekran modułu WiD.

Bazę opisów bibliograficznych można także przeszukiwać wybierając prawy klawisz myszy. Wówczas dostępna jest opcja *Wyszukaj wg początku* (tytuł publikacji).

Zamówienia

Zakładka zawiera listę wszystkich zamówień. Poprzez przycisk + można dodawać nowe zamówienia, które trzeba generować ręcznie. Tworząc nowe zamówienie należy wykonać kolejne kroki:

- pobrać dane z bazy kooperantów,
- określić rodzaj zamówienia (in lub out),
- wybrać odpowiednią książkę zamówień, opisy bibliograficzne oraz ich liczbę i cenę.

Funkcje zakładki zamówień przydatne są głównie pod kątem współpracy biblioteki z Wydawnictwem Uniwersytetu Śląskiego (WUŚ). Z systemu do WUŚ wysyłane są zamówienia nowo wydanych publikacji, kupowanych na potrzeby wysyłki. W momencie realizacji zamówienia, można dokument zamówienia łatwo przekształcić na wpływ, czyli wygenerować egzemplarze nowo nabytych publikacji z wydawnictwa UŚ w postaci wpływu.

Wpływy

Tworzenie wpływu

Książka: EDP - UE dar polski Data wpływu: 01/06/2017 Nr wpływu: 36 Typ: EDP - UE dar polski

Data FV: / / Symbol FV: Kooperant:

Wpływ na podstawie:
 Zamówienia Samodzielny

Wybór ręczny

Opis:

Wybierz:

Rocznik/czas.	Numer/czas.	Waluta	Cena	Dostępna liczba egz.

Liczba egzemplarzy: 0 Wybierz

lub wprowadź:

Rocznik czas.: 0000 Nr czas.:
Liczba egz.: 0 Waluta: PLN Cena: 0,00

Dodaj

Pozycje wpływu:

L.p.	L. egz.	Rocznik/czas.	Numer/czas.	Waluta	Cena	Wartość	Opis

Liczba egz.: Cena: 0,00 Zapisz

Ilustr. 5. Dodawanie nowego wpływu

Źródło: Ekran modułu WiD.

W zakładce *Wpływy* znajdują się wszystkie wygenerowane dokumenty wpływów rejestrujące materiały, które napłynęły do biblioteki. Po zatwierdzeniu wpływów generowane są egzemplarze. Każda książka lub numer czasopisma tworzy jednostkę inwentarza. Wpływy można generować na podstawie zamówienia (o czym wspomniano wcześniej) lub samodzielnie od podstaw poprzez przycisk +, pobierając do dokumentu odpowiednie parametry takie jak: kooperant, odpowiednia księga wpływów, opisy bibliograficzne, liczbę egzemplarzy i cenę. Rejestrowanie dokumentów ciągłych jest uproszczone, ponieważ nie tworzy się zasobów, ale pod konkretnym tytułem czasopisma podpiną się egzemplarze kolejnego numeru.

Rozchody

Opisy bibliograficzne | Zamówienia | • Wpływy | • Rozchody | Subskrypcje | Kooperanci

+

Wpływ	S	Typ	Data utworzenia	Data zamknięcia	Symbol FV	Data FV	Zamówienie	Kooperant
SWz / 2016 / 18	Z	SWz	10/02/2016	10/02/2016		10/02/2016		44. - Rossjs
SWz / 2016 / 19	Z	SWz	11/02/2016	11/02/2016		11/02/2016		66b. - Freie
SWz / 2016 / 20	Z	SWz	11/02/2016	11/02/2016		11/02/2016		57. - Mathen
SWz / 2016 / 21	Z	SWz	11/02/2016	11/02/2016		11/02/2016		251. - Institu
SWk / 2016 / 5	Z	SWk	11/02/2016	11/02/2016				033. - Bibliot
SWz / 2016 / 22	Z	SWz	11/02/2016	11/02/2016		11/02/2016		219a. - Baye
SWz / 2016 / 23	Z	SWz	11/02/2016	11/02/2016		11/02/2016		10. - Internat
SWz / 2016 / 24	Z	SWz	12/02/2016	12/02/2016		12/02/2016		268. - Geogr
SWz / 2016 / 25	Z	SWz	15/02/2016	15/02/2016				114. - Natio
EDp / 2016 / 1	Z	EDp	15/02/2016	15/02/2016	ZB			// Ilona Słot
EDp / 2016 / 2	Z	EDp	15/02/2016	16/02/2016	ZB			// Fundacja
SI / 2016 / 1	Z	SI	16/02/2016	16/02/2016				Magazyn W
SWk / 2016 / 6	Z	SWk	16/02/2016	16/02/2016				024. - Uniw
EDp / 2016 / 3	Z	EDp	16/02/2016	16/02/2016	ZB			// PAN Korn
ERW / 2016 / 1	Z	ERW	16/02/2016	16/02/2016	201			// Wydawnict
ERW / 2016 / 2	Z	ERW	16/02/2016	16/02/2016	201			// Wydawnict

Przejdź do zamówienia
Przejdź do kooperanta
Generuj rozchód z wpływu
Wyślij e-mail do kooperanta
Generuj listę pozycji
Realizuj wpływ
Zatwierdź wpływ
Zmień status na Nowy
Usuń wpływ
Ogranicz do tego zamówienia
Usuń ograniczenia
Przejdź do: brak punktów
Wydruki

• Pozycje | • Rozchody | Historia

+

L.p.	S	L. egz.	Rocznik czas.	Numer czas.	Waluta	Cena	Wartość	Opis
1	Z	1			PLN	22,00	22,00	Kirchliche Strukturplanung in schrumpfenden landlichen Ra

Liczba pozycji: 1   Liczba egz.: 1   Wartość: 22,00

Ilustr. 6. Generowanie rozchodu na podstawie wpływu

Źródło: Ekran modułu WiD.

W zakładce *Rozchody* znajdują się wszystkie wygenerowane dokumenty rozchodów zawierające materiały rozdysponowane przez BUŚ. Dokumenty rozchodu można tworzyć na podstawie dokumentów zamówień, wpływów, subskrypcji lub samodzielnie poprzez przycisk +, wprowadzając takie parametry jak: księga rozchodu, data, typ rozchodu, kooperant, opisy bibliograficzne wraz z ich liczbą i ceną. Tutaj warto podkreślić nowatorskie rozwiązanie, polegające na tym, że z dokumentów wpływu publikacji do BUŚ, można w WiD wygenerować akcesję, która przechodzi do modułu Opracowania (dotyczy wydawnictw, które są włączane do księgozbioru). Nie trzeba w module Opracowania ponownie wprowadzać opisów bibliograficznych oraz tworzyć od nowa akcesji w module Gromadzenia, gdyż zostanie ona wysłana z modułu WiD. Rozchody według przeznaczenia otrzymanych publikacji można podzielić na:

- dokumenty przekształcone na akcesję (publikacje, które wejdą do księgozbioru biblioteki),
- na rozchody, które pełnią funkcję protokołu przekazania publikacji (materiały, które nie są zgodne z profilem biblioteki i zostaną przekazane do bibliotek specjalistycznych),
- rozchody pełniące funkcję dokumentu wysyłkowego (materiały wysłane z BUŚ do kooperanta).

Zakładka *Subskrypcja*

Wysyłkę wydawnictw ciągłych ułatwia opcja *Subskrypcja*. Dla wybranych kooperantów można założyć subskrypcję, czyli przypisać instytucji tytuł wydawnictwa ciągłego, które będzie regularnie do niej przesyłane. Po opublikowaniu kolejnego numeru czasopisma oraz zarejestrowaniu wpływu w WiD, system informuje o możliwości wysyłki tytułu wskazanym wcześniej kontrahentem. System, po zatwierdzeniu subskrypcji, sam generuje dokument wysyłkowy rozchodu, co umożliwia większe zautomatyzowanie wysyłki wydawnictw ciągłych. Na dzień dzisiejszy WiD nie potrafi wygenerować jeszcze rozchodu, który uwzględniałby wszystkie tytuły równocześnie dla jednego kooperanta. Tworzy dla każdego tytułu odrębny dokument rozchodu, co jest niepraktyczne. Niedogodność ta zostanie wyeliminowana po uwzględnieniu i dopracowaniu wszystkich uwag i poprawek zgłoszonych przez pracowników BUŚ firmie odpowiedzialnej za działanie modułu.

Zakładka *Kooperanci*

WiD tworzy bazę kooperantów, która zawiera nazwę i dane adresowe instytucji współpracujących. Nowych kooperantów do bazy dodaje się również poprzez przycisk +. Analogicznie jak w przypadku opisów bibliograficznych, dane nowego kontrahenta można dodać ręcznie, wypełniając poszczególne pola formatki lub zaciągnąć z modułu Opracowania (jeśli już tam figuruje) do modułu WiD.

W bazie kooperantów zastosowano podział na kooperantów wewnętrznych i zewnętrznych. Takie rozróżnienie ma wpływ na pozostałe funkcje modułu. Tylko w przypadku kooperantów wewnętrznych istnieje możliwość wygenerowania akcesji z dokumentu rozchodu. Stąd można również wysłać wiadomość e-mail do wybranego partnera, o ile w odpowiednim polu został wypełniony adres poczty elektronicznej. W celu usprawnienia wysyłki wydawnictw, trwają prace nad możliwością drukowania nalepek adresowych.

Z pozycji kooperanta poprzez przyciśnięcie prawego klawisza myszki można sprawdzić z jakimi operacjami jest on powiązany w module. Z tego miejsca system umożliwi także przejście do zamówień, wpływów, rozchodów lub subskrypcji powiązanych z danym kooperantem.

Statystyka wymiany wydawnictw w BUŚ w latach 2008–2016

Wymiana na tle innych sposobów nabycia

Wymiana krajowa i zagraniczna prowadzona w BUŚ jest znaczącym źródłem wpływów do biblioteki. Podstawową formą pozyskiwania zbiorów w BUŚ jest zakup, który stanowi 60% wszystkich przybytków w ciągu roku w przeliczniku ilościowym oraz 67% wszystkich przybytków w ciągu roku w przeliczniku finansowym. Zaraz za nim lokują się wpływy z darów ze średnimi wartościami za lata 2008–2016 na poziomie 16% wszystkich przybytków w ciągu roku, biorąc pod uwagę

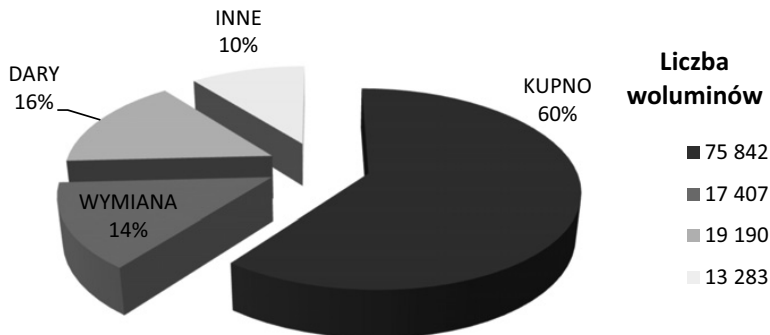
The screenshot shows a web form for adding a new partner. It contains the following elements:

- Two checkboxes: 'Kooperant wewnętrzny' (unchecked) and 'Kooperant aktywny' (checked).
- A dropdown menu for 'Kraj' set to 'Polska'.
- Text input fields for 'Nazwa' and 'NIP'.
- A large text area for 'Adres'.
- Text input fields for 'Kod pocztowy' and 'Miasto'.
- A text area for 'Adres wysyłki (gdy inny od adresu podstawowego)'.
- Text input fields for 'Telefon', 'Osoba do kontaktu', and 'E-mail'.
- A text area for 'URL do modułu WiD kooperanta'.
- A text area for 'Uwagi'.

Ilustr. 7. Dodawanie nowego kooperanta

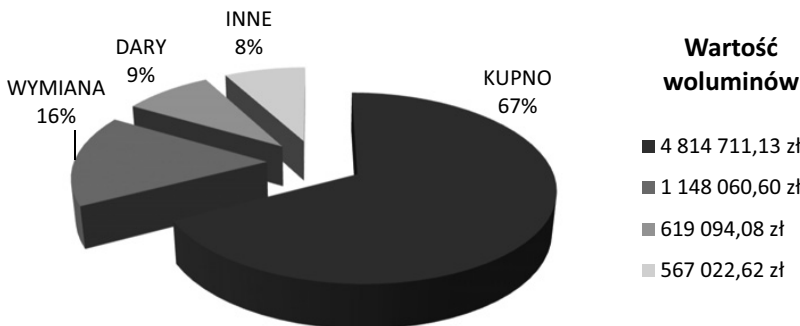
Źródło: Ekran modułu WiD.

liczbę publikacji oraz 9% wszystkich przybytków w ciągu roku w przeliczniku finansowym. Udział procentowy wpływów z wymiany wydawnictw za lata 2008–2016 wynosi 14% ze względu na liczbę gromadzonych publikacji oraz 16% ze względu na ich wartość.

Wykres 1. Gromadzenie zbiorów w BUŚ ze względu na sposób nabycia w latach 2008–2016

Źródło: Opracowano na podstawie dokumentacji Departamentu Gromadzenia, Opracowania i Uzupełniania Zbiorów.

Wykres 2. Wartość zgromadzonych publikacji w latach 2008–2016

Źródło: Opracowano na podstawie dokumentacji Departamentu Gromadzenia, Opracowania i Uzupełniania Zbiorów.

Dane z wykresów 1 i 2 pokazują, że wymiana zajmuje ważne miejsce w uzupełnianiu księgozbioru BUŚ. Pod względem wartości zgromadzonych publikacji wyprzedza dary i inne sposoby nabycia.

Szczegółowa statystyka za lata 2008–2016

Kształtowanie się wymiany w latach 2008–2016 przedstawia tabela nr 2. Zebrane dane liczbowe obrazują rezultaty współpracy BUŚ z kooperantami krajowymi i zagranicznymi. Poniższe zestawienie zawiera liczby i wartości otrzymanych publikacji z wyodrębnieniem liczby tytułów wydawnictw ciągłych otrzymanych w latach 2008–2016.

**Tabela 2. Kształtowanie się wymiany w latach 2008–2016
z podziałem na wymianę krajową i zagraniczną**

Rok	Wymiana krajowa				Wymiana zagraniczna			
	Liczba kooperatorów	Publikacje otrzymane			Liczba kooperatorów	Publikacje otrzymane		
		Liczba woluminów	Wartość	Liczba tytułów wydawnictw ciągłych		Liczba woluminów	Wartość	Liczba tytułów wydawnictw ciągłych
2008	92	1 140	29 608,85	75	125	1 026	72 458,14	153
2009	93	1 076	28 237,55	144	116	954	83 345,77	brak danych
2010	93	1 103	30 396,70	173	119	914	122 734,50	124
2011	93	1 115	29 929,22	149	121	925	98 610,00	139
2012	90	1 066	29 871,09	143	114	892	105 960,77	141
2013	60	990	27 756,92	126	105	974	90 120,50	105
2014	60	967	25 830,95	98	99	817	128 727,04	110
2015	60	863	23 204,26	106	99	758	84 789,00	81
2016	60	1 054	28 879,41	85	101	747	107 600,00	79
	Razem	9 374	253 714,95		Razem	8 007	894 345,72	

Źródło: Opracowano na podstawie dokumentacji Departamentu Gromadzenia, Opracowania i Uzupełniania Zbiorów.

Oferta BUŚ dla wymiany

Na potrzeby wymiany Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego ma do dyspozycji publikacje wydawane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach – głównie monografie oraz czasopisma wydawane w ramach serii „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego”. Początkowo wydawnictwa UŚ były przekazywane do biblioteki nieodpłatnie i to w licznych egzemplach

rzach. Po rozdysponowaniu części z nich na potrzeby wymiany krajowej i zagranicznej, zostały jeszcze egzemplarze niewysłane, które gromadzono w magazynie wymiany BUŚ. Nadwyżki książek utworzyły swoiste „archiwum” publikacji Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego, skąd były przesyłane różnym kontrahentom krajowym i zagranicznym, także po wielu latach od ich daty wydania.

Na przełomie lat 2010–2011 znaczącej zmianie uległy zasady i formy współpracy BUŚ z wydawnictwem uczelnianym. Z przyczyn finansowych biblioteka ograniczyła liczbę egzemplarzy pozyskiwanych na potrzeby wymiany. W bezpośrednim kontakcie z WUŚ jest Monika Sarnecka (wcześniej Grażyna Szymshal), do której wpływają wykazy nowości wydawniczych. Skrupulatna analiza listy pozwala wyodrębnić tytuły przydatne do wymiany. Pod uwagę brana jest przede wszystkim tematyka i potencjalna użyteczność dla kooperantów, a także język publikacji.

W tabeli 3. zamieszczono spis wszystkich tytułów wydawnictw ciągłych przeznaczonych na wysyłkę oraz liczbę kooperantów, którzy otrzymują dany tytuł w ramach wymiany publikacji z BUŚ. Przy każdym tytule oznaczono rodzaj wydawnictwa¹⁰.

Oprócz publikacji Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego do wymiany wykorzystywane są:

- materiały, które biblioteka otrzymuje drogą darów (zwłaszcza wieloegzemplarzowych, które po włączeniu potrzebnej ilości egzemplarzy do naszego księgozbioru i ewentualnie przekazaniu do bibliotek specjalistycznych, mogą być wykorzystane na potrzeby wymiany, przede wszystkim zagranicznej),
- kupno czasopism i wydawnictw zwartych (tylko w szczególnych przypadkach i w ramach korzystnego bilansu finansowego¹¹).

---

¹⁰ Zastosowano oznaczenia: **CZAS** – czasopismo, **K** – wydawnictwo tomowe, **N** – wydawnictwo ciągle nieregularne, **PÓŁROCZ** – półrocznik, **ROCZ** – rocznik, **SERIA** – seria wydawnicza.

¹¹ Dotyczy głównie czasopism matematycznych, kupowanych dla University of Debrecen – Library, Institute of Mathematics. Tytuły zakupionych dla tej instytucji czasopism to: „Colloquium Mathematicum”, „Dissertationes Mathematicae Annales Polonici Mathematici”, „Applicationes Mathematicae”. Koszty poniesione na zakup 24 woluminów czasopism przez BUŚ w roku 2016 wyniosły 1 283,68 zł. W zamian BUŚ otrzymała cenne czasopisma matematyczne, których wartość tylko w roku 2016 oszacowano na 23 889 zł. Zestawiając koszty poniesione przez BUŚ w stosunku do wartości otrzymanych czasopism jasno wynika, że współpraca z węgierską biblioteką uniwersytecką oraz zakup specjalnie wybranych tytułów dla tej instytucji jest uzasadniony i przynosi spore korzyści. Inny wyjątek stanowi zakup kilku publikacji na wyraźną prośbę Słowackiej Biblioteki Narodowej, która gromadzi publikacje dotyczące Słowacji wydane poza granicami Słowacji. Podane przykłady pokazują znaczenie współpracy w zakresie wymiany, potrzebę indywidualnego podejścia do kontrahenta oraz sprecyzowania kryteriów wymiany pomiędzy partnerami, a także uwzględnienia priorytetów współpracujących instytucji. Aby uzyskać jeszcze lepsze rezultaty współpracy stworzono ankietę, która rozsyłana jest do kontrahentów w celu ewaluacji

Tabela 3. Wydawnictwa ciągle WUŚ przeznaczone do wysyłki – stan na grudzień 2016

Tytuł wydawnictwa	Liczba kooperantów		Rodzaj wydawnictwa
	wymiana krajowa	wymiana zagraniczna	
1	2	3	4
„Annales Mathematicae Silesianae”	15	43	N
„Chowanna”	19	2	CZAS
„Czytaj po polsku”	1	12	SERIA
„Ecumeny & Law”	6	7	SERIA
„Edukacja Małego Dziecka”	0	1	K
„Edukacja Międzykulturowa” (Toruń: Adam Marszałek)	0	2	SERIA
„Folia Philosophica”	20	15	N
„Forum Lingwistyczne”	6	9	ROCZ
„Geographia, Studia et Dissertationes”	10	9	N
„Górnośląskie Studia Socjologiczne”	11	6	N
„Język Artystyczny”	6	3	N
„Linguarum Silva”	6	11	SERIA
„Literatura Polska w Świecie”	0	3	K
„Neophilologica”	11	19	N
„Od Oświecenia ku Romantyzmowi”	8	5	K
„Postscriptum Polonistyczne + Biblioteka Postscriptum Polonistycznego”	7	10	PÓŁROCZ SERIA
„Problemy Edukacji”	8	2	SERIA
„Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego”	8	7	N
„Profilaktyka Logopedyczna”	7	3	N
„Przekłady Literatur Słowiańskich”	6	13	SERIA
„Romanica Silesiana”	7	6	N
„Rusycystyczne Studia Literaturoznawcze”	12	12	N

systemu wymiany prowadzonej przez BUŚ. Służy ona przede wszystkim uaktualnieniu danych i podtrzymaniu podjętych założeń wymiany pomiędzy poszczególnymi instytucjami.

1	2	3	4
„Rzym Antyczny”	12	2	N
„Sarmackie Theatrum”	7	5	N
„Scripta Classica”	5	3	N
“Silesian Journal of Legal Studies”	6	3	ROCZNIK
“Skamander”	3	9	SERIA
“Słownik Pisarzy Śląskich”	10	10	K
“Słowo i Tekst”	8	12	K
“Staropolskie Teksty i Konteksty”	6	2	N
“Studia Artystyczne”	5	4	SERIA
“Studia Bibliologiczne”	7	4	N
“Studia Etnologiczne i Antropologiczne”	13	17	SERIA
“Studia Politicae Universitatis Silesiensis”	6	8	N
“Śląskie Studia Polonistyczne”	7	10	PÓŁROCZNIK
“Średniowiecze Polskie i Powszechne”	11	6	N
“Tajemnicze Ogrody”	6	5	K
“Teksty z Ulicy”	13	5	ROCZNIK
„Transdyscyplinarność Badań nad Komunikacją Medialną”	7	4	SERIA
„W Świecie Logopedii”	3	3	K
„Wartości w Muzyce”	7	6	SERIA
„Wieki Stare i Nowe”	8	5	N
„Z Dziejów Prawa”	4	5	N
„Z Teorii i Praktyki Dydaktyki Języka Polskiego”	13	8	N

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentacji Departamentu Gromadzenia, Opracowania i Uzupełniania Zbiorów.

Analiza kosztów poniesionych przez BUŚ w związku z kupnem i wysyłką wydawnictw do kooperantów wskazuje na duże korzyści finansowe, które BUŚ czerpie z wymiany publikacji. W latach 2008–2016 biblioteka otrzymała publikacje o wartości 1 011 581,26 zł., natomiast koszty poniesione w tym czasie na wysyłkę stanowią stosunkowo niewielką kwotę 466 061,13 zł.

Tabela 4. Porównanie wartości i liczby publikacji wysłanych i otrzymanych w ramach wymiany w BUŚ (2008–2016)

Rok	Publikacje Otrzymane		Publikacje Wysłane	
	liczba	wartość	liczba	wartość
2008	2 166	102 066,99	2 575	72 589,00
2009	2 056	111 583,32	2 011	63 296,59
2010	2 017	153 131,20	1 737	62 050,80
2011	2 040	128 539,22	2 060	51 777,80
2012	1 958	135 831,86	1 809	41 919,39
2013	1 964	117 877,42	2 055	49 218,69
2014	1 784	154 557,99	2 276	64 616,43
2015	1 621	107 993,26	1 818	60 592,43
2016	1 801	136 479,41	1 401	45 976,81
Razem	17 407	1 148 060,67	17 742	512 037,94

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentacji Departamentu Gromadzenia, Opracowania i Uzupełniania Zbiorów.

Aktualne tendencje w wymianie wydawnictw

Znaczącą zmianą, która wpłynęła na wszystkie aspekty działalności Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego, w tym prowadzenie wymiany wydawnictw, było przeniesienie BUŚ do nowego budynku oraz połączenie z Biblioteką Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Od otwarcia budynku Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej, oferta biblioteki skierowana została nie tylko do studentów i pracowników naukowych UŚ, ale poprzez wolny dostęp, biblioteka i jej zbiory otworzyły się na szersze grono użytkowników. Każda osoba może korzystać na miejscu z dokumentów zgromadzonych przez bibliotekę. To oznacza, że profil zbiorów biblioteki poszerza się, chociaż nadal pełni ona przede wszystkim funkcję biblioteki naukowej. Oprócz studentów oraz kadry naukowo-dydaktycznej UŚ i UE, bibliotekę odwiedzają licznie studenci innych uczelni oraz mieszkańcy Katowic i regionu.

W ostatnich latach odnotowano również wzrost liczby studentów zagranicznych, który umocnił znaczenie i zasadność wymiany zagranicznej, a wielojęzyczne publikacje nabyte tą drogą znajdują teraz liczniejsze grono odbiorców. Możliwość wzbogacania zbiorów o obcojęzyczną literaturę specjalistyczną sprawia, że wymianę traktuje się jako wartościowe źródło pozyskiwa-

nia zbiorów do biblioteki. Jednak z drugiej strony stwierdzić należy, że względy formalnoprawne coraz częściej decydują o rezygnacji z wymiany jako sposobu nabycia, koncentrując działania na zakupach¹².

Pomimo dość mocnych argumentów uzasadniających rolę i funkcjonowanie wymiany publikacji w bibliotece, na bieżąco jest monitorowana dynamika wymiany pomiędzy poszczególnymi instytucjami w celu wyeliminowania zbędnych kosztów dla BUŚ. Dzięki WiD czasochłonne analizy służące do oceny przydatności prowadzenia wymiany z poszczególnymi partnerami stały się dużo łatwiejsze i przyniosły wiele korzyści, m.in.: dokumentowanie wszystkich czynności w bazie, pełna kontrola prowadzonej wymiany dokumentów, szybkość uzyskiwania informacji i danych potrzebnych do podejmowania istotnych decyzji (m.in. dzięki funkcji raportowania i obliczeń statystycznych).

Jedną z istotnych zmian, będących konsekwencją przeprowadzenia dokładnych analiz ekonomicznych jest odstąpienie BUŚ od centralnej wymiany dokumentów. Przez długie lata BUŚ była zaangażowana w tę formę gromadzenia zbiorów zarówno dla siebie jak i na potrzeby bibliotek specjalistycznych Uniwersytetu Śląskiego, ponosząc przy tym wszystkie koszty związane z zakupem i wysyłką publikacji. W rezultacie podjętych w 2013 roku decyzji o ograniczeniu wydatków, biblioteki specjalistyczne zostały zachęczone do samodzielnego prowadzenia wymiany lub do partycypowania w kosztach zakupu wydawnictw na jej potrzeby. Tylko nieliczne biblioteki specjalistyczne podjęły się samodzielnej wymiany. Większość z nich całkowicie zrezygnowała z tej formy gromadzenia zbiorów, co skutkowało całkowitym wygaszeniem współpracy z niektórymi kooperantami.

W ostatnich latach w bibliotekach zauważalne są również działania zmierzające do rezygnacji z wymiany krajowej jako sposobu nabycia publikacji. Dotyczy to głównie instytucji, które mają prawo do egzemplarza obowiązkowego; fakt ten częściowo tłumaczy powód takich decyzji. Należy jednak podkreślić, że z doświadczeń wielu bibliotek, m.in. BUŚ wynika, że wymiana krajowa jest często jedynym sposobem umożliwiającym pozyskanie cennych dla biblioteki publikacji trudno dostępnych w obrocie handlowym. Jest m.in. bardzo skuteczną drogą do uzupełnienia luk w zasobach wydawnictw ciągłych, które z różnych przyczyn nie docierają do biblioteki w komplecie.

Paradoksalnie braki w księgozborze BUŚ można uzupełnić także drogą wymiany zagranicznej. Dotyczy to zarówno piśmiennictwa zagranicznego jak i polskiego. Jest to głównie zasługa owocnej i długoletniej współpracy z Instytutem Herdera w Marburgu. Instytut prowadzi bada-

---

¹² A. GOŁDA: *Narada problemowa poświęcona problemom gromadzenia zbiorów* (Katowice 16 maja 2016). „Nowa Biblioteka” 2016, nr 3, s. 210.

nia dotyczące Śląska, dlatego gromadzi również literaturę wydawaną w Polsce. Oprócz publikacji ciągłych, które wysyła do BUŚ regularnie, dosyć często przedstawia swoim partnerom listy duuletów, gdzie zamieszcza również polskie książki i czasopisma, które stają się cennym dopełnieniem silesiaków w BUŚ.

Wydaje się, że wymiana publikacji jest nadal mile widziana za granicą. Spadek zainteresowania tą formą gromadzenia zbiorów można zauważyć jedynie w państwach północnej Europy. Natomiast tradycyjnie dużym powodzeniem cieszy się w Niemczech, USA, Czechach, Słowacji, na Węgrzech.

Ukraińskie uczelnie są szczególnie mocno zainteresowane współpracą. Należy podkreślić, że nie zawsze przebiega ona ekwiwalentnie, a głównym powodem tej nierównowagi jest sytuacja ekonomiczno-polityczna Ukrainy. Dlatego nie skreślamy ukraińskich instytucji z listy kontrahentów, ale czekamy na poprawę sytuacji.

Wydawnictwa UŚ cieszą się dużym powodzeniem szczególnie w państwach słowiańskich (Słowenia, Serbia, Chorwacja, Macedonia, Bułgaria), gdzie na uczelniach wyższych znajdują się ośrodki polonistyczne.

Ostatnio również rozwinęła się ponownie współpraca z Mołdawią. Z kolei ze strony Rosji nastąpiło osłabienie wymiany.

Zdarza się, że bardzo owocna i długoletnia współpraca nagle się kończy, jak w przypadku The Library of University of California w Berkeley czy Österreichische Akademie der Wissenschaften, Bibliothek und Archiv w Wiedniu. W ich miejsce do BUŚ wpływają oferty nawiązania nowej współpracy. Dotyczy to wymiany krajowej i zagranicznej. Niestety ograniczenia finansowe sprawiają, że odpowiedź BUŚ nie zawsze jest pozytywna. W wymianie zagranicznej jest zauważalny trend podtrzymywania już nawiązanych kontaktów, czasem reaktywacja zawieszonych współpracy (po ponownej wnikliwej analizie kosztów wymiany z konkretną instytucją).

Reasumując, aktualnie BUŚ nie poszukuje aktywnie nowych kontaktów bądź partnerów do prowadzenia wymiany krajowej i zagranicznej. Decydują względy finansowe, które bezpośrednio przekładają się na racjonalizację zakupu publikacji do wysyłki. W ramach już istniejących kontaktów podejmowane są raczej starania w kierunku maksymalnej opłacalności dotychczasowej wymiany (cykliczne analizy oraz skrupulatne i dokładne obliczenia).

Niezależnie od korzyści finansowych, uwzględniany jest również aspekt promocyjny i fakt, że dzięki wysyłce prowadzonej przez BUŚ, dorobek naukowo-badawczy pracowników Uczelni jest dostępny w ośrodkach akademickich Polski i całego świata. Działania te podnoszą prestiż Uniwersytetu Śląskiego oraz wpisują się w proces umiędzynarodowienia Uczelni.

Bibliografia

- BILIŃSKI L.: *Czy potrzebne są regulacje prawne w sprawie wymiany materiałów bibliotecznych?* „Bibliotekarz” 2003, nr 7–8, s. 46.
- GOŁDA A.: *Narada problemowa poświęcona problemom gromadzenia zbiorów (Katowice 16 maja 2016)*. „Nowa Biblioteka” 2016, nr 3, s. 207–210.
- Instrukcja do modułu WiD (Wymiana i Dary) systemu PROLIB*. Katowice 2016 (mps).
- JASZCZYK A.: *Międzynarodowa wymiana wydawnictw – rozwiązania organizacyjne w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Śląskiego*. „Z Problemów Organizacji Pracy Bibliotecznej” t. 2, 1983, s. 36–54.
- MAJCHEREK A.: *Rozwój systemu bibliotecznego PROLIB w bibliotekach Uniwersytetu Śląskiego*. W: *Biblioteka otwarta. Wczoraj i jutro Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego*. Red. M. KYCLER, D. PAWELEC. Katowice 2008, s. 49–58.
- ŚMIESZKOŁOVA R.: *Zagraniczna wymiana wydawnictw w Bibliotece Uniwersytetu Śląskiego (rozwój, organizacja oraz warsztaty pracy)*. W: *Biblioteka otwarta. Wczoraj i jutro Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego*. Red. M. KYCLER, D. PAWELEC. Katowice 2008, s. 195–207.
- TETELA G.: *Polityka gromadzenia i selekcja zbiorów*. W: *Bibliotekarstwo*. Pod red. A. TOKARSKIEJ. Warszawa 2013, s. 135–142.
- TYRAS W.: *Gromadzenie i uzupełnianie zbiorów*. W: *Bibliotekarstwo*. Wyd. 2. uzup. i rozsz. Red. Z. ŻMI-GRODZKI. Warszawa 1998, s. 54–59.

Streszczenie

W artykule przedstawiono zasady, cele oraz metody pracy dotyczące prowadzenia wymiany krajowej i zagranicznej w Bibliotece Uniwersytetu Śląskiego. Omówiono zagadnienia związane z zastosowaniem i budową modułu WiD wykorzystywanego do obsługi wymiany, będącego częścią zintegrowanego systemu bibliotecznego PROLIB. Opisano podstawowe funkcjonalności modułu pozwalające na zarządzanie procesem gromadzenia oraz wysyłki materiałów w drodze wymiany wydawnictw oraz zaprezentowano możliwości rozwoju funkcji modułu w przyszłości. Ponadto artykuł zawiera zestawienie danych liczbowych dotyczących wymiany krajowej i zagranicznej BUŚ za lata 2008–2016, które obrazują m.in. jak kształtuje się statystyka wymiany na tle innych sposobów nabycia w bibliotece. W zakończeniu podsumowano najważniejsze zmiany zachodzące w wymianie na przestrzeni ostatnich lat i ukazano jakim przeobrażeniom ulegała wskutek nowych doświadczeń.

Słowa kluczowe:

gromadzenie zbiorów bibliotecznych, wymiana krajowa i zagraniczna, Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego, system biblioteczny PROLIB, moduł WiD – obsługa i zarządzanie wymianą wydawnictw w bibliotece